

KASS JÁNOS

Bartók

Reismann Mariann megrendítően szép, szuggesztív Bartók portréja a negyvenes évek elején készült, nem sokkal az amerikai emigráció előtt. Az óriási, ragyogó szemek az indulás előtti mély kétségbeesést tükrözik. A filigrán, törekeny mester a várható megpróbáltatásokra készült fel ebben az időben, hiszen ha marad, ha távozik, sorsa mindenképpen óriási döntés elé állította.

A helyben, a hazában való maradás és a nagyvilág kétes ígérete közti ingadozás azóta is e régió súlyos traumája.

Mi várt a nagy mesterre itt és amott?!

Ma már tudjuk, a második világháború borzalma, a bürokrácia csökönysége, a deportálások, a politikusok köpönyegforgatása, az elképesztő korrupció és ennek minden következménye!

A másik véglet az emigráció, az egzisztenciális bizonytalanság, a nyelvi nehézségek, az idegrendszer felőlő stressz, a hazátlanság, a pénztelenség.

Tudjuk, hogy a korabeli politika elviselhetetlen volt a megalkuvást nem tűrő Bartók számára. Elhatározása – hogy amíg a Köröndöt Hitler térnek hívják, azaz, magyarra lefordítva, amíg itt a németek parancsolnak, addig őneki itt nincs ke-resnivalója –, megmásíthatatlan volt.

Állásfoglalása, példája kevés követőre talált. A magyar politika Teleki Pál öngyilkossága után teljesen elveszítette önállóságát, és ellenállás nélkül, mai szemmel szinte érthetetlen apátiával követte a végzete által diktált utat. A sok rossz közül következetesen a lehető legrosszabbat választva sodródott, meg sem kísérelt kimenekülni az örvényből. A cipollai ostorcsapások hatására tehetetlenül és gyámoltalanul várta sorsa beteljesedését.

Bartók műveiben nyomon követhetők a bénultságra, a tragikus eseményekre utalás félreérthetetlen jelei, a kétségbeesés és a reménytelenség motívumai.

1945 augusztusában felrobbantották az első atombombát, és nem sokkal utána, szeptemberben jött Bartók halálhíre. Szinte szimbolikus e két esemény közelsége.

A tökéletes csömör és a reménytelen hazaszeretet ütközött s ütközik ma is. A művek tükrözik a súlyos dilemmát. Bartók sorsa nem volt irigylésre méltó.

A világ megosztottsága mára ugyan megszűnt, de az ellentétek újra, más formában éleződnek ki: a gazdagság-szegénység dilemmája, az afrikai éhezők milliói s íme most a konfliktus az iszlámmal.

A művész megérző képessége, előrelátása súlyos felelősségvállalás is! Hiszen a művészetben kódolva van a figyelmeztetés a veszélyeztetettségre. A művek nemcsak a művészet megnyilvánulási formái, de – akár a madarak énekének – a műveknek is célja van. Hírt hoznak.

Mozart Varázsfuvolája, Bach toccatái, Bartók Concertója üzenethordozók – csak nem hallgatunk rájuk. Ma ugyanúgy nincs rájuk visszhang, mint az elmúlt századok folyamán.

S nemcsak Bartók, de Ady, József Attila és Illyés is arról s azért énekelt, írta műveit, átkozódott és sikoltott, hogy térjünk már észre, álljunk meg a szakadék szélén. Okuljunk már végre a példákon, nyissuk ki a szívünket és nyissuk ki a szemünket. A cipollai ostopattogatásnak, a mézes szavaknak ne engedjünk. Tudjunk a magunk útján járni, és a kegyetlen, hamis próféták igehirdetésének ne dőljünk be.

Bartók zenéje erről szól, egy törékeny, a betegségtől megtámadott ember történetlen jelleméről. Az okos, hihetetlen munkabírási művész kiált és figyelmeztet művészetével. Kortársai közül kimagaslik, a XX. század fölé nő. Halhatatlan életműve a legnagyobbakénak szerves folytatása. Ha a zene nyelve nem elég magyarázat, akkor az intő jel legyen e nagy művész bátorsága, személyes példamutatása, megvesztegethetetlen, gerinces magatartása.